

Petra BJELICA¹

HRABROST OTVORENE BORBE KSENIJE ATANASIJEVIĆ

(Ksenija Atanasijević, *Etika hrabrosti*, Žene u crnom, Rekonstrukcija Ženski fond, Centar za ženske studije, Beograd, 2011)

Knjiga *Etika hrabrosti* Ksenije Atanasijević (1894–1981), koju je priredila Ljiljana Vuletić, predstavlja novi značajan korak u našem izdavaštvu u naporu da se delo jedne od najznačajnijih srpskih filozofkinja, feministkinja, pacifistkinja i antifašistkinja predstavi stručnoj, akademskoj, ali i široj javnosti.

Etika hrabrosti sadrži devetnaest tekstova pisanih u periodu od 1929. do 1941. godine koji predstavljaju publikacije u dnevnim novinama, najčešće pisane kao direktan odgovor na konkretne društvene prilike. Ljiljana Vuletić, urednica ove knjige, jedna je od najzaslužnijih za doprinos u posvećivanju zaslužene pažnje delu ove filozofkinje svojom monografijom *Život i misao Ksenije Atanasijević* (2005), priređivanjem feminističkih tekstova Ksenije Atanasijević u *Etici feminizma* (2008) i *Portretima žena* (2010). U predgovoru za *Etiku hrabrosti* Ljiljana Vuletić ističe aktuelnost, angažman i visoku kritičnost ovih tekstova koji doprinose tome da Kseniju Atanasijević smatramo relevantnom kritičkom misliteljkom i u kontekstu problema XXI veka.

U prvom eseju pod naslovom „Filozofija i politika”, Ksenija Atanasijević insistira na povezanosti ontologije i kosmologije sa etikom i, što je još važnije, politikom. Na taj način ona postavlja temelje svoje filozofije u kojoj je ljudska ličnost uvek neprikosnovenjena i gde je pijetet prema njoj polazna

1 E-mail: petrabjelica@gmail.com

tačka za svaku etičko-političku akciju. Na samom početku knjige susrećemo se sa ključnom idejom ove filozofkinje, koja će usloviti kako njen idejni put, tako i profesionalni i lični angažman. Naime, Ksenija Atanasijević insistira na činjenici da svi politički odnosi i činovi, neizostavno moraju biti postavljeni na etičku osnovu. U skladu sa tim, ona u nastavku gradi svojevrsnu filozofiju pacifizma obrazlažući njene religijske i filozofske osnove. Ksenija Atanasijević nudi dva puta ka pacifizmu i borbi za opšti mir, jedan transcendentan koji je okrenut višem religijskom ili metafizičkom principu, i drugi angažovani, koji bi se odnosio na altruizam u okvirima zbivanja u svetu. Na taj način ona kao prvo i osnovno načelo svakog čoveka ističe duševnu etiku iz koje nužno proističe politička doktrina, te moralnu političku akciju temelji na ontološkim i moralnim izvorima ljudskog bića. Kao idealne nosioce ovih ideja ona izdvaja žene usled njihove prirodno naglašenije osećajnosti, te ih vidi kao samilosnije i više altruistički nastrojene. U tom kontekstu ona feminizam razume kao ontološki i etički pokret utemeljen na pacifističkim težnjama, usmeren ka unapređivanju čovečanstva, širenju samilosti i ljubavi, poštovanju ličnosti, njenog dostojanstva i nezavisnosti. Ideologiju feminizma definiše kao idealističku jer joj je polazna tačka ukidanje svih nasilnih razlika i nejednakosti, kao i težnja ka opštem miru, na čijoj opštoj primenjivosti feminizam i radi. Pored tih idejnih artikulacija, ova knjiga sadrži i njihovu primenu u kritici stanja modernog čoveka i savremenih aspekata društva u kojima ona sa izuzetno oštrim senzibilitetom satire ističe sve aktuelne društvene probleme.

Ksenija Atanasijević izuzetno hrabro i sa odličnom procenom uzroka zla u vremenu u kojem živi, nazivajući ga pandemonijumom, košmarnim prelazom, vremenom kamuflaže i kukavičluka, biva jedna od prvih koji su uvideli razorne domete nacionalsocijalizma i ustali protiv njega. U takvom vremenu ona insistira na tome da je dužnost svakog moralno samosvesnog čoveka otvorena borba i demistifikacija javnog mnjenja. Naglašava neophodnost beskompromisnog, neustrašivog i junačkog delanja, odnosno suočavanja sa činjenicom da smo mi sami odgovorni za datosti vremena u kome živimo i koje koristimo.

U poslednjem tekstu „Razarajuće nemani” koji je objavljen 1941. godine, sa punom svešću o važnosti istorijskog trenutka, ona beskompromisno insistira

na ideji da se svrha našeg života sastoji u uspostavljanju harmonije u sebi i svetu, u smišljenoj i prekaljenoj borba protiv zla, i ostvarivanju sveopšte solidarnosti, prijateljstva i bratstva. U tom smislu, možemo da iskoristimo princip francuskog filozofa Gijoa, koji filozofkinja i sama citira u jednom od tekstova, u oslikavanju specifične prirode i duha hrabrosti njene etike u kojoj je moralna obaveza verovati: „Misliti kao skeptik, raditi kao čovek koji veruje” (46).

Etika hrabrosti je višestruko zanimljiva i značajna knjiga. Ona slika etički profil angažovane intelektualke visokih moralnih imperativa, koja je u najnestabilnijim momentima istorije XX veka uspevala da koherentno, logično i ontološki utemeljeno artikuliše jedini mogući etički način egzistiranja. U tom kontekstu, ona sebe upisuje u niz filozofa i filozofkinja koji u vremenima apokaliptične destabilizacije svih do tada pouzdanih kategorija uspevaju da se drže svetlog puta humanizma. Njena filozofija, iako krajnje prefinjena po prirodi svojih argumenata, prilagođena je u ovim tekstovima čitaocima dnevnih novina, ne izgubivši time na teorijskoj vrednosti, ali ni na odlučnosti i beskompromisnosti. Autorka, iako sve kritikovane pojave posmatra iz univerzalne, metafizičke perspektive, uvek referira na aktuelnu stvarnost koja je okružuje, ne gubeći iz vida određeni pedagoški poriv koji doprinosi razvitku kulture i oplemenjivanju duše. Paradoksalno, mnogi tekstovi se pokazuju kao izuzetno relevantni u kontekstu današnje situacije u kulturi i društvu. Prvenstveno je značajno posmatrati tekstove sakupljene u *Etici hrabrosti* u kontekstu savremene dnevne štampe i ukazati na ogroman značaj i vrednost koju oni imaju kao podsetnici o nužnoj i neophodnoj moralnoj odgovornosti i odgovornosti prema samom javnom diskursu, koji danas često bivaju zanemareni.

Ksenija Atanasijević, tekstovima koje je napisala u periodu velikih političkih prevrata i sukoba, ne samo na lokalnom već i na svetskom nivou, uspeva da ukaže i da naglasi sve suštinske aspekte moralne i političke odgovornosti. Ova knjiga je u tom smislu značajna kao svojevrsna opomena, ali i poziv čitaocima i čitateljicama da se suoče sa imperativom hrabrosti, kao i sa nasilno nametnutim okolnostima u kojima moraju da delaju. Struktura knjige prati put od filozofske i religijske utemeljenosti pacifizma, kosmopolitizma i

tolerancije, do momenata kada se kao apsolutno nužna javlja potreba da se te ideje politički otelotvore kroz otvorenu javnu borbu u okvirima feminizma, antinacizma i antitotalitarzma. Na taj način ona i čitaoce i čitateljke vodi na put etičkog i političkog sazrevanja i osveščivanja, te vrlo suptilno i prefinjeno oslikava moralni, etički i politički put same Ksenije Atanasijević i njenu beskompromisnu veru u neophodnost morala u politici, kao i u odgovorno moralno delovanje svakoga i svake od nas.